ISNN 1822−119X
Mokytojų ugdymas. 2008. Nr. 11 (2), 71–84
Teacher Education. 2008. Nr. 11 (2), 71–84

Remigijus BUBNYS, Vilma ŽYDŽIŪNAITĖ

Šiaulių kolegija ● *Šiauliai College*
Mykolo Romerio universitetas *Mykolas Romeris University*

REFLEKTUOJANČIO BŪSIMO SPECIALIOJO PEDAGOGO PROFESINIO APSISPRENDIMO PATIRTYS

Santrauka

Fenomenologinės hermeneutikos rezultatai atskleidė būsimų specialiųjų pedagogų profesinį apsisprendimą lemiančius veiksnius. Studentų pasirinkimą studijuoti lemia į žmogų orientuoti ir savirealizacijos veiksniai: poreikis rūpintis kitais, meilė vaikams, noras padėti žmonėms, įgyti žinių bei poreikis perimti profesinį vaidmenį. Apsisprendimą nebūti specialiuoju pedagogu stiprina komplikuotas darbo pobūdis, asmeninių įgūdžių stoka bei specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų individualūs elgsenos, išvaizdos ir emocijų ypatumai.

Pagrindiniai žodžiai: *fenomenologinė hermeneutika, patirtys, profesinis apsisprendimas, reflektavimas, specialusis pedagogas.*

Tyrimo problema ir aktualumas. Būsimų specialiųjų pedagogų profesinis apsisprendimas – reikšmingas brandos procesas, prasidedantis nuo pirmųjų studijų dienų. Jis tiesiogiai susijęs su įgyta individualia patirtimi, todėl svarbu mokymosi procese įgalinti studentą analizuoti savo patirtį per refleksiją atskleidžiant naujas perspektyvas ir įžvalgas, sustiprinant mokymąsi ir bendrą asmeninį bei profesinį veiksmingumą. Refleksijos, kaip mokymosi priemonės, studento asmeniniam tobulėjimui ir reflektavimo bei mokymosi mokytis kompetencijai lavinti, o kartu ir kaip metodo, suteikiančio ugdytojui informacijos apie besimokančiojo problemas, lūkesčius ir poreikius, paverčiant studentų patirtį akivaizdžia, prasmingumas ir reikšmingumas pagrįstas daugelio užsienio (Loughran, 1996; Morrison, 1996; Moon, 1999; Hoban, 2000; Boud, 2001; Bain ir kt., 2002; Spalding, Wilson, 2002; Uline ir kt., 2004; Hubbs, Brand, 2005;

EXPERIENCES OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION BY REFLECTIVE INTENDED SPECIAL PEDAGOGUE

Summary

The results of phenomenological hermeneutics have revealed the factors influencing professional self-determination of intended special pedagogues. Students' choice to study is determined by human-oriented and self-realisation factors: need to care about others, love for children, wish to help people, get knowledge and need to overtake professional role. Decision not to become a special pedagogue is intensified by a complicated nature of work, lack of personal skills and individual peculiarities of behaviour, appearance, emotions of children with special educational needs.

Key words: *phenomenological hermeneutics, experiences, professional self-determination, reflection, special pedagogue.*

Problem and relevance of the research. Professional self-determination of intended special pedagogues – a meaningful maturity process, that begins from the first study days. Students' professional self-determination is directly related to acquired individual experience, thus, it is important to enable a student during the study process to analyse own experience through reflection revealing new perspectives and insight, to strengthen learning and general personal and professional efficiency. Significance and meaning of reflection as learning means to develop student's personal perfection also reflection and learning to learn competence, as well as a method providing educator with the information about student's problems, needs and expectations, making students' experience outstanding are grounded in many works of foreign (Loughran, 1996; Morrison, 1996; Moon, 1999; Hoban, 2000; Boud, 2001; Bain and others, 2002; Spalding, Wilson, 2002; Ulineand

Shepherd, 2006) ir kai kuriuose Lietuvos mokslininkų (Baranauskienė, 2000, 2003; Žydžiūnaitė, 2001; Ivanauskienė, Liobikienė, 2005; Balčiūnienė, 2006; Bubnys, 2007; Bubnys, Žydžiūnaitė, 2007) darbuose. Įvykių ir savo veiksmų analizė – būdas suprasti patirtis, kurios suformuoja pagrindą naujoms patirtims bei provokuoja tolesnį mokymąsi.

Patirties reflektavimas, apimantis patirties ir veiksmo platesnio konteksto, reikšmės ir prasmės nagrinėjimą, – tai kelias į savęs pažinimą. Reflektuojama dėl daugelio priežasčių, kaip antai: studentų mokymosi kokybės tobulinimo, plėtojant kritinį mąstymą (Moon, 2004; Hoban, 2000); leidimo studentams suprasti savo pačių mokymosi procesą, derinant teorines ir praktines žinias (King, 2002); neaiškumų sprendimo ir alternatyvų paieškos, įvertinant asmeninį progresą (Underwood, 1998); patyrimų ir asmeninio studentų tobulėjimo (Hiemstra, 2001; Thorpe, 2004), susijusio su konkrečiu studijų laikotarpiu, dalyko moduliu ar atliekama praktika konkrečioje institucijoje, apibendrinimu. Pastaroji priežastis esminė straipsnio autoriams naudojant refleksiją kaip tyrimo metodą, siekiant ištirti studentų profesinio apsisprendimo raišką praktikos metu reflektuojant.

Straipsnyje pristatomo kokybinio tyrimo **tikslas** – ištirti būsimų specialiųjų pedagogų profesinį apsisprendimą lemiančius veiksnius jiems reflektuojant asmenines patirtis studijuojant universitete.

Tyrimo problemos klausimas: kokie esminiai edukaciniai ir psichosocialiniai veiksniai lemia studentų profesinį apsisprendimą bei savo kaip būsimo specialisto vaidmens suvokimą ir priėmimą?

Tyrimo objektas – būsimų specialiųjų pedagogų profesinį apsisprendimą lemiantys edukaciniai ir psichosocialiniai veiksniai.

Tiriamieji: tyrimo imtis tikslinė, kriterinė. Tyrime dalyvavo 65 pirmo kurso specialiąją pedagogiką studijuojantys studentai.

Tyrimo metodai. *Duomenų rinkimo metodas*: nestruktūruota refleksija raštu – reflektyvaus dienoraščio rašymas. Refleksijos buvo rašomos 3 mėnesius, studentams sugrįžus iš stebimosios praktikos. *Duomenų analizės metodas*: fenomenologinė hermeneutika. Rašytinių refleksijų tekstai analizuojami, laikantis etapų (Lindseth, Norberg, 2004), kurie tarpusavyje siejasi visumos ir jos dalių bei supratimo ir

and others, 2004; Hubbs, Brand, 2005; Shepherd, 2006) and some Lithuanian (Baranauskienė, 2000, 2003; Žydžiūnaitė, 2001; Ivanauskienė, Liobikienė, 2005; Balčiūnienė, 2006; Bubnys, 2007; Bubnys, Žydžiūnaitė, 2007) scientists. Analysis of events and own actions – is a way to understand experiences, that form basis for new experiences and provoke further studying.

Reflection of experiences covering analysis of meaning and sense of a wider context of experience and action – is a way to self-cognition. Reflecting happens due to many reasons like: students' learning to increase quality while developing critical thinking (Moon, 2004; Hoban, 2000); allowance for students to understand their study process matching theoretical and practical knowledge (King, 2002); ambiguity solving and alternatives search evaluating personal progress (Underwood, 1998); generalise experiences and personal students' development (Hiemstra, 2001; Thorpe, 2004) related to particular study period, subject's module or placement at a particular institution. The last reason is the essential for the authors of the article using reflection as an investigation method in order to investigate the expression of students' professional self-determination during practical placement by reflecting.

Aim of the qualitative research presented in the article – to investigate the factors influencing professional self-determination of intended special pedagogues by reflecting personal experiences while studying at the university.

Issue of the research's problem: what essential educational and psychosocial factors determine students' professional self-determination, perception and acceptance of their role as intended specialist?

Object of the research – educational and psychosocial factors determining professional self-determination of intended special pedagogues.

The investigated: sample of the research – objective, criterion. 65 first year students studying special education participated in the research.

Methods of the research. Data collection method: unstructured reflection in written – writing of reflective diary. Reflections have been written for 3 months, after the students returned from observational placement. *Data analysis method:* phenomenological hermeneutics. Texts of written reflections are analysed following the stages that are interrelated by dialectics of the whole and its parts and the understanding and explanation: • simple reading is the first interpretation of the text as a whole that allows making assumptions

aiškinimo dialektika: • naivusis skaitymas (*angl. nave reading*) yra pirma teksto kaip visumos interpretacija, kuri leidžia daryti prielaidas tolesnėms analizėms; • *struktūrine analize* įvertinamos įvairios teksto dalys, siekiant paaiškinti konkretaus teksto esmę. Identifikuojamos dimensijos ir temos, kurios yra konstruojamos prasmės pagrindas; • *visapusiškas supratimas* apima skaityto teksto temų apibendrinimus bei permąstymus atliekamo tyrimo kontekste. *Rezultatų formulavimas* fenomenologinės hermeneutikos būdu reiškia, kad rezultatai formuluojami labiau siejant su įgyta kalbos patirtimi.

Tyrimo rezultatai. Analizuojami klausimo „*Ar matau save ateityje kaip specialiosios pedagogikos srities specialistą?*“ rezultatas. Atlikus refleksijų apie studentų apsisprendimą tapti pasirinktos srities specialistu buvo nurodytos 3 dimensijos ir 11 jas sudarančių temų. Identifikuotos dimensijos atskleidžia būsimų specialiųjų pedagogų reflektavimo metu atskleistus profesinį apsisprendimą lemiančius motyvuojančius ir demotyvuojančius veiksnius. (žr. 1 lent.).

for further analyses; • structural analysis involves various evaluations of text's parts in order to explain the meaning of a particular text. Dimensions and topics that are the basis of constructional sense are identified. Compositions of senses are decontextualised and separate text's topics are thought over in relation to simple reading, if the analysis does not prove simple reading the whole text is read once again and another simple understanding is created and verified by another structural analysis; • universal understanding involves generalizations and considerations of topics of the read text in the context of performed research. Formulation of results in the manner of phenomenological hermeneutics means that results are formulated as close as possible to experience through everyday language.

Research results. Results are analysed on the basis of question "Do I see myself as a specialist of the sphere of special education in the future?". Having analysed the reflections of students' decisions to become a specialist of a chosen sphere, 3 dimensions and 11 topics forming them were distinguished. Identified dimensions reveal motivating and demotivating factors that determine professional self-determination of intended special pedagogues in the course of reflecting (see Table 1).

1 lentelė. **Būsimų specialiųjų pedagogų profesinį apsisprendimą lemiantys veiksniai**
Table 1. **Factors determining professional self-determination of intended special pedagogues**

Motyvuojamieji **Motivating** ←		→ **Demotyvuojamieji** **Demotivating**
• profesinis socialumas professional sociability • profesinio identiteto formavimasis formation of professional identity • atsidavimas vaikams devotion to children • specialistų autoritetas authority of specialists	• menkas įsigilinimas į profesiją low absorption into profession • profesinės veiklos „trūkumai“ "disadvantages" of professional activities • norų ir asmeninių galių nesuderinamumas incompatibility of wishes and personal powers • asmeniniai prieštaravimai personal contradictions • darbo su vaikais sudėtingumas complexity of work with children	• pedagogo profesijos ignoravimas ignorance of pedagogue's profession • profesinės baimės professional fears

Studentų rašytinių refleksijų rezultatai atspindi profesinės socializacijos (profesinio identiteto) formavimosi raišką bei apsisprendimą tapti specialistu, priimant savo, kaip būsimo specialiojo pedagogo, vaidmenį. Straipsnyje išsamiau analizuojamos ir pateikiamos pagrindinės temos, leidžiančios pasiekti išsikeltą tikslą.

Pirma dimensija: „matau save specialiosios pedagogikos specialistu“. Dimensija atspindi studentų profesinės socializacijos bei profesinio identiteto formavimosi raišką, apsisprendimą tapti specialistu, priimant savo, kaip būsimo specialiojo pedagogo, vaidmenį (žr. 2 lent.).

Results of students' written reflections reveal expression of formation of professional socialization (professional identity) and their decision to become a specialist of the studied area accepting own role of intended special pedagogue. The article more thoroughly analyses and presents the main topics that allow achieving the formed aim.

First dimension: "I see myself as a specialist of special education". Dimension reflects students' expression of formation of professional socialization and professional identity, decision to become a specialist of the studying area accepting own role of intended special pedagogue (see Table 2).

2 lentelė. **Studentų profesinio socialumo patirtys**
Table 2. **Experiences of students' professional sociability**

TEMA TOPIC	2 SUBTEMA SUBTOPIC 2	1 SUBTEMA SUBTOPIC 1
PROFESINIS SOCIALUMAS PROFESSIONAL SOCIABILITY	Gebėjimas bendrauti Ability to communicate	Konsensuso paieška bendraujant Search for consensus while communicating
		Noras padėti vaikams Wish to help children
		Meilės vaikams raiška per pozityvias asmenines savybes Expression of love to children through positive personal features
		Domėjimasis vaikais Interest in children
		Abipusio supratingumo poreikis Need for mutual understanding
		Savęs atradimas per abipusį pasidalijimą meile ir šiluma su neįgaliaisiais Finding oneself through sharing love and warmth with the disabled
		Pagalba vaikams bendraujant Help to children while communicating
	Empatiškumas Empathy	Empatiškumu grįsti santykiai su vaikais Relationships with children based on empathy

Tema: profesinis socialumas. Savęs, kaip būsimo specialiojo pedagogo, pažinimas praktikoje išryškėjo per santykį su vaikais. *Abipusės interakcijos su vaikais metu studentams atsivėrė galimybės įvertinti savo gebėjimus, asmenybės savybes, reikalingas bendraujant su specialiųjų poreikių turinčiais asmenimis siekiant tarpusavio supratimo ir padedant jiems.*

Praktikos metu studentai turėjo galimybę patirti tai, apie ką svajojo nuo vaikystės. Noras padėti vaikams išgyventas vaikystėje: „... jau nuo pat mažų dienų norėjau padėti vaikams...“ Tai sustiprino norą tapti specialistu, kai praktikoje atsirado galimybė padėti vaikams ir su jais bendrauti: „...Visada mėgau bendrauti ne tik su suaugusiaisiais, bet ir su vaikais. Be galo malonu matyti jų šypsenas, stebėti jų elgesį, o ir jų kaprizai kartais sudomina...“ Empatija studentams sudarė prielaidas geriau pažinti vaikus, juos suprasti“... „lyg ir pati „įsikūniju“ jame, matau jo akimis... aš pavirstu pati vaiku...“. *Empatiškumas – pagrindinė savybė, leidusi studentams susitapatinti su vaikais taip geriau juos suprantant, numatant reikiamus elgesio su vaikais būdus ir strategijas.* Tapti šios srities specialistu apsispręsti padėjo abipusio supratingumo poreikis ir noras įrodyti, jog

Topic: professional sociability. Self-cognition as intended special pedagogue during practical placement showed up through the relationship with children. During mutual interaction with children students could evaluate their abilities, personal features necessary to communicate with people with special needs, pursuing understanding and helping them.

During practice students could experience what they were dreaming about since childhood. Wish to help children experienced in childhood: "…since early days wanted to help children…". It enhanced wish to become a specialist when there appeared a possibility to help children and communicate with them: "… Always liked to communicate not only with adults, but children as well. It is very pleasant to see their smiles, observe behaviour, their caprices sometimes are interesting…". Empathy allowed the students to know children better, understand them: "…like I "became" him, see with his eyes, I am becoming a child…". Empathy – the main feature allowing students to identify with children, understand them better, foresee necessary ways and strategies of behaviour. To become a specialist of this sphere helped the need of mutual understanding and wish to prove that "relationships with children with special

su specialiųjų poreikių vaikais „...galima santykius grįsti vien tik meile ir abipusiu supratimu, o ne griežtumu, rėkimu ir bausmėmis...“

Praktikoje studentai įsitikino, jog būtent čia ta „... *vieta*...“, tas darbas, kurį norėjo dirbti. Būti šios srities specialistu reiškia pasidalyti meile ir šiluma, kuria pasižymi ne tik studentas, bet ir vaikai: „... Esu įsitikinusi, jog čia mano vieta, visuomet norėjau dirbti darbą su negalią turinčiais žmonėmis. Esu labai emocionalus žmogus, viduje turintis daug meilės, šilumos ir noriu tai atiduoti. Jeigu to neturėčiau, vargu ar sugebėčiau dirbti specialiosios pedagogikos specialiste...“ *Vienas pagrindinių studentų motyvų rinktis specialiojo pedagogo specialybę – meilė vaikams, noras su jais bendrauti, juos pažinti ir padėti. Pirmoji praktika buvo pagrindinis faktorius, leidęs patikrinti studentų lūkesčius ir išankstinius įsitikinimus bei nuostatas. Praktikos metu jie „patikrino save“, jog nori ir toliau studijuoti pasirinktą specialybę, panaudoti visas savo galimybes ir jėgas. Patirdami abipusę interakciją su vaikais per praktiką studentai pažino save kaip būsimą profesijos atstovą. Dalydamesi meile ir šiluma su vaikais jie atrado save, identifikavo savo asmenines savybes, reikalingas dirbant šioje srityje. Daugeliui studentų tai buvo galimybė įrodyti, jog galima kitaip, t. y. meile ir abipusiu supratimu, grįsti tarpusavio santykius. Kitiems studentams bendravimas su vaikais buvo galimybė išreikšti ir realizuoti save, dalytis vidine šiluma ir meile.*

Tema: profesinio identiteto formavimasis. Pradėjus studijuoti universitete daugeliui studentų susiformuotas išankstinis idealaus specialiojo pedagogo vaizdinys pakito (žr. 3 lent.): „... senasis idealas, susiformavęs mokykloje, ženkliai keičiasi patekus į naują aplinką. Čia, turėdamas daug pavyzdžių, pradedu skirti daugybę savybių, kuriomis turėtų pasižymėti idealus pedagogas...“

needs may be based on love and mutual understanding, not rigidity, shouting, penalties…”.

During practice students became sure that this is their “place”, it is the job they were thinking to do. To be a specialist of this sphere means to share love and warmth that is characteristic to students and children: “…I am sure this is my place, always wanted to work with the disabled people. I am a very emotional person possessing much love and warmth and would like to give this. If I did not have this, hardly I could become a specialist of special education…” *One of the main students' motives to choose special pedagogue's work – love to children, wish to communicate with children, to know them and help. The first practice was the main factor that allowed checking students' expectations and anticipatory beliefs and attitudes. During practice they "tested themselves" that they want to continue studying the selected occupation using all their opportunities and powers. Experiencing mutual interaction with children during practice students got to know themselves as future representatives of profession. Sharing love and warmth with children they discovered themselves, identified personal features, necessary working in this sphere. For many students it was a chance to prove that it is possible to ground interrelations with children in another way i.e. with mutual understanding and love. For other students communicating with children was a possibility to express and realize themselves by sharing love and internal warmth.*

Topic: formation of professional identity. For many students the formed anticipatory image of an ideal special pedagogue has changed while studying at the university (see Table 3): “the old ideal formed at school signally changes in a new environment.

Having many examples here I am starting to distinguish many features necessary for ideal pedagogue…”.

3 lentelė. **Profesinio identiteto formavimosi patirtys**
Table 3. **Experiences of formation of professional identity**

TEMA TOPIC	2 SUBTEMA SUBTOPIC 2	1 SUBTEMA SUBTOPIC 1
PROFESINIO IDENTITETO FORMAVIMASIS FORMATION OF PROFESSIONAL IDENTITY	Profesijos ateities vizijos susiformavimas Formation of future vision in profession	Savęs motyvavimas tobulėti Self-motivation for development
	Susiformuotas idealaus pedagogo profesijos paveikslas Formed image of ideal pedagogue's profession	Specialisto profesinio vaizdinio kaita studijuojant Change of specialist's professional image while studying
	Profesinė meilė Professional love	„Paveldėta“ iš mamos meilė vaikams “Inhereted “ love to children from mother
		„Paveldėta“ iš mamos profesija “Inhereted” profession from mother
		Turima patirtis bendrauti su specialiųjų poreikių asmeniu Experience to communicate with a person with special needs
		Artimas santykis su vaikais Close relationship with children
	Buvimas naudingu kitiems Being useful for others	Meilė vaikams Love to children
	Inovacijų stoka profesinėje praktikoje Lack of innovations in professional practice	Pedagogų neprofesionalumas Lack of mastery of pedagogues
	Profesijos „perimamumas“ “Continuity” of profession	Poreikis padėti mamai Need to help mother in profession
	Asmeninis profesinis pasitenkinimas Personal satisfaction in profession	Profesinės pastangos kaip malonumo pasekmė Efforts to profession as a consequence of pleasure
	Sėkmingas profesinis prisitaikymas Successful adoption in profession	Profesinio pasirinkimo patvirtinimas sau Confirmation of professional choice

Patekimas į naują aplinką, atsivėrusios galimybės iš arčiau pažinti savo būsimos veiklos sritį įgalino studentus pakoreguoti susiformuotą idealųjį būsimojo specialisto vaizdinį, atrandant naujų įžvalgų dėl atliekamos veiklos, identifikuojant asmenybės bruožus, kuriais turėtų ir pasižymėti būsimi specialieji pedagogai: „... sulig kiekviena diena, praleista universitete, tas įsivaizduojamas vaizdas vis ryškėja, aš vis labiau suprantu, koks turėtų būti pedagogas ir koks aš esu pats...“ Išgyventa patirtis su praktikos vadovais paskatino studentus mokytis: „... pedagogo darbo įvertinimas, jo svarbos supratimas, gerų pavyzdžių įtaka skatina mokytis...“ *Praktikos metu stebėdami, kaip dirba specialieji pedagogai, studentai įsitikino, jog pasirinkimas studijuoti pasirinktą specialybę*

New environment, new opportunities to know better the sphere of future activities enabled students to adjust the formed ideal image of future specialist, finding new insights about the performed activities, identifying personal features necessary for intended future pedagogues: “… with every day spent at university, that conceivable image becomes clearer and I understand what pedagogue should be like and what I am like…”. Experience in relation with heads of practice motivated students to learn: “… evaluation of pedagogue's work, understanding of its importance, influence of good examples stimulate to learn…”. *During practice while observing the work of special pedagogues the students became sure that the choice to study chosen subject – correct.*

teisingas. Noras įgyti žinių, asmeninio tobulėjimo poreikis buvo pagrindiniai veiksniai, motyvuojantys tęsti studijas. Aiškus profesinės veiklos ateities vizijos susiformavimas sustiprino norą tapti specialiuoju pedagogu. Reikšmės profesiniam apsisprendimui bei savo kaip būsimo specialiojo pedagogo profesiniam identitetui formuotis turėjo studentų ankstesnė patirtis. Vienu iš pagrindinių argumentų, dėl ko rinkosi būtent šią specialybę, studentai įvardija tarpusavio santykius ir bendravimo su neįgaliu asmeniu savo artimiausioje aplinkoje patirtį.

Daliai studentų teko stebėti ir žavėtis savo mamos ir močiutės darbu su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais dalijantis abipuse meile ir šiluma: „... nuo mažens vaikščiodavau pas močiutę į darbą, matydavau, kaip ji dirba su vaikais, mane tas labai žavėjo. Dabar matau ir mamos darbą, jos meilę vaikams...“ Studentai mano, jog jų meilė vaikams ir noras rinktis būtent šią profesiją „paveldėti“ iš artimųjų. Kita svarbi priežastis, sietina su artimųjų darbu šioje srityje, nulėmusi apsisprendimą studijuoti, – profesijos „perimamumas“ norint padėti mamai. Tapti specialiuoju pedagogu taip pat paskatino šios srities specialistų poreikis ir neprofesionalumas: „... mūsų miestelyje nėra profesionalaus logopedo, žmonės skundžiasi... esantys logopedai yra atgyvenę, dirba pagal senas metodikas, visai nesistažuoja...“ Nepasitenkinimas esamais specialistais ir jų teikiamomis paslaugomis, inovacijų stoka profesinėje veikloje dalinai nulėmė apsisprendimą rinktis šią profesiją ir pakeisti esamus specialistus, teikiant kokybiškesnes paslaugas. Norą dirbti sustiprino ir praktikos metu patirtas moralinis pasitenkinimas ir reikalingumo bei meilės jausmų vaikams stiprėjimas. Sėkmingas prisitaikymas bendraujant su vaikais leido studentams geriau pažinti save, atrandant savybes, kurios reikalingos palaikant santykius su vaikais.

Apibendrinant galima teigti, jog įtakos studentų apsisprendimui ir savo kaip konkrečios profesijos atstovo identitetui formuotis turėjo ankstesnė išgyventa patirtis su neįgaliaisiais, galimybė stebėti bei padėti neįgaliems žmonėms iki apsisprendžiant patiems studentams kuo tapti. Kitas svarbus momentas, nulėmęs apsisprendimą, – profesijos pažinimas ir perimamumas iš artimųjų, kurie jau dirba šį darbą. Studentai galėjo geriau pažinti savo studijuojamą sritį, stebėti, kokių įgūdžių ir žinių reikia šios profesijos atstovui, kad galėtų sėkmingai atlikti šios profesijos vaidmenį. Studentai patys įžvelgė savo socialinėje aplinkoje, jog yra didelis poreikis pasirinktos profesijos specialistų, nes dirbantys asmenys yra neinovatyvūs, dirban-

Wish to acquire new knowledge, need for personal development were the main factors motivating to continue studies. Clear formation of future vision of professional activities strengthened wish to become a special pedagogue. Previous students' experience had influence on formation of professional self-determination and professional identity as intended special pedagogue. One of the main arguments why they chose this speciality students indicated interrelations and experience of communication with the disabled in their closest environment.

Part of the students had an opportunity to observe and admire work of their mother or grandmother with children with special needs, share mutual love and warmth: "…since early days went to mother's work, saw her work with children, I was really admired by this. Now I see mother's work, her love for children…". Students think that their love for children and wish to choose this profession are "inherited" from their relatives. Another important reason is related to relatives' work in this sphere that determined their decision to study – "continuity" of profession through need to help mother. Need of specialists and lack of mastery also motivated to become a special pedagogue: "…there is no experienced speech therapist, people complain… available speech therapists are obsolete, work according to old methods, do not develop…". Dissatisfaction with present specialists, their services, lack of innovations in professional activities partly determined self-determination to choose this profession and to replace present specialists, providing better services. Wish to work was increased by moral satisfaction and intensification of feelings of necessity and love for children experienced during practice. Successful adaptation communicating with children let students know themselves better, discovering features necessary to keep relations with children.

Generalizing we may state that students' self-determination and formation of identity as a representative of a particular profession was influenced by previous experience in relation with the disabled, opportunity to observe and help the disabled till deciding who to become. Another important moment determining self-determination – knowledge of profession and continuity of relatives who do this job. Students could better know the studied sphere, observe what skills and knowledge are necessary for the representatives of this profession to perform this role successfully. Students saw that in their social environment there is a big demand for specialists since working persons are not innovative, work following

tys pagal senas metodikas ir žemos kvalifikacijos. Nors minėti veiksniai yra svarbūs ir lėmė studentų pasirinkimą, tačiau dauguma studentų pasirinko šią profesiją iš meilės ir noro padėti specialiųjų poreikių vaikams. Pagalba vaikams, sėkminga adaptacija per praktiką, nuoširdūs tarpusavio santykiai ir pastangos – esminiai kriterijai, lemiantys ir patvirtinantys studentų profesinį apsisprendimą.

Tema: atsidavimas vaikams. Susitapatinimas su savo būsimu profesiniu vaidmeniu ir noras studijuoti pasirinktą sritį per praktiką sustiprėjo atsiradus galimybei padėti specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Norą padėti ir tapti specialiuoju pedagogu dažniausiai sukeldavo akivaizdi šių vaikų kančia ir gailestis jiems. Vieni studentai jausdavo baimę, jog negebės atsiriboti nuo įvairių negalią turinčių vaikų užuojautos ir gailesčio, tačiau per praktiką suprato, jog gali save valdyti, o tai kartu sustiprindavo pasitikėjimą savimi bei padidindavo norą toliau studijuoti. Kiti studentai, atvirkščiai, rinkosi šią specialybę vien dėl to, jog save apibūdina kaip žmogų, „... kuris visada užjaučia ir supranta žmones, kuriems reikia užuojautos ir pagalbos. Mano tikslas toks ir yra...“

Tema: specialistų autoritetas. Didelės reikšmės studentams formuojantis asmeninę būsimos profesijos sampratą ir viziją turi šiame procese dalyvaujantys kiti asmenys: dėstytojai, praktikos vadovai, mentoriai, konsultantai ir kt. Kita vertus, tik nedaugelį studentų per praktiką sutikti asmenys sužavėjo savo atliekamu darbu bei asmeniniu pavyzdžiu.

Atsidavimas vaikams ir noras jiems padėti – veiksniai, sustiprinantys studentų pasiryžimą tapti specialiuoju pedagogu, tęsiant studijas universitete ir susitapatinant su savo naujuoju – būsimojo specialisto – vaidmeniu. Specialistų autoritetas ir galimybė stebėti jų atliekamą veiklą kai kuriems studentams tapo lemiamu veiksniu, renkantis profesiją. Čia išryškėja svarbus mentoriaus – praktikos vadovo – vaidmuo, nulemiantis studento, kaip būsimojo specialisto, ateities veiksmus bei profesinį identitetą.

Antra dimensija: „neapsisprendžiau, ar būsiu specialiosios pedagogikos specialistu“. Antroji dimensija atskleidžia studentų – būsimų specialiųjų pedagogų – neapsisprendimo studijuoti ir tapti šios srities specialistu turinį. Nurodytos 5 temos, kurias galima apibūdinti kaip pagrindines abejojimo ir neapsisprendimo tapti pasirinktos studijuoti specialybės priežastis (žr. 4 lent.).

old methods and have low qualification. Though the mentioned factors are important determining students' choice, majority of students chose this profession because of love and wish to help children with special needs. Help to children, successful adaptation during practice, sincere interrelations and efforts – fundamental criteria determining and confirming students' professional self-determination.

Topic: devotion to children. Empathizing into future professional role and wish to study the selected sphere during practice increased when a possibility to help children with special needs appeared. Obvious suffering of these children and sympathy for them evoked wish to help children with special needs and to become a special pedagogue. Some students felt fear that they would not be able to dissociate from sympathy and regret for disabled children, but during practice they understood they could control themselves what strengthen their trust and increased wish to study. Other students on the contrary – chose this profession only because they described themselves as a person, "… who always sympathise and understands people who need sympathy and help. My aim is like this…'.

Topic: authority of specialists. Much influence for the students while forming personal conception and vision of future profession is done by other persons participating in this process: teachers, heads of practice, mentors, consultants, etc. Not many students, only some were impressed by the persons met during practice by their performed work and personal example in this profession.

Devotion to children and wish to help them – factors strengthening students' determination to become a special pedagogue, continuing studies at university and identifying with new role of special pedagogue. Authority of specialists and possibility to observe their performed activities for some students became an essential factor while choosing profession. The role of mentor – head of practice – shows up determining student's as intended specialist's future actions and professional identity.

Second dimension: "have not decided if I will become a specialist of special education". The second dimension reveals the content of non-self-determination of students – intended special pedagogues – to study and to become a specialist of this sphere. 5 topics were distinguished that might be described as main reasons of doubt and indecision to study the selected speciality (see Table 4).

4 lentelė. **Abejonių dėl profesinio pasirinkimo patirtys**
Table 4. **Experiences of doubts regarding professional choice**

TEMA TOPIC	2 SUBTEMA SUBTOPIC 2	1 SUBTEMA SUBTOPIC 1
MENKAS ĮSIGILINIMAS Į PROFESIJĄ LOW ABSORPTION INTO PROFESSION	Praktikos įtaka profesiniam apsisprendimui Practice's impact upon professional self-determination	Menkas žinojimas apie savo profesiją Low knowledge about the profession
PROFESINĖS VEIKLOS TRŪKUMAI DISADVANTAGES OF PROFESSIONAL ACTIVITIES	Nepasitikėjimas savimi No confidence in oneself	Nekantrumas Impatience
	Sudėtingas prisiderinimas prie vaikų Complex adjustment to children	Vaikų individualių poreikių nesupratimas Incomprehension of children's individual needs
NORŲ IR ASMENINIŲ GALIŲ NESUDERINAMUMAS INCOMPATIBILITY OF WISHES AND PERSONAL POWERS	Nepasitikėjimas savimi No confidence in oneself	Nepasitikėjimas savo gebėjimais No-confidence in personal abilities
ASMENINIAI PRIEŠTARAVIMAI PERSONAL CONTRADICTIONS	Pastangos nenuvilti ir nenusivilti Efforts not to get disappointed and not to disappoint	Noras tapti specialistu nenuviliant savęs ir artimųjų Wish to become a specialist not getting disappointed and not disappointing relatives.
DARBO SU VAIKAIS SUDĖTINGUMAS COMPEXITY OF WORK WITH CHILDREN	Nusivylimas profesija Disappointment with profession	Varginantis ir nuobodus darbas su vaikais Tiring and boring work with children

Tema: menkas įsigilinimas į profesiją. Mažiau nei pusė studentų, pasirinkusių studijuoti specialiąją pedagogiką, po stebimosios praktikos suabejojo, ar norėtų ir ar galėtų tapti šios srities specialistais. Viena priežasčių – menkos žinios apie savo pasirinktą profesiją. Nors per praktiką ir buvo galimybių pažinti savo studijuojamą sritį, tačiau tai nenulėmė galutinio apsisprendimo, ar studijuoti toliau. Tam įtakos turėjo asmeninės refleksijos ir savirefleksijos apie savo profesiją nebuvimas: „... aš pats dar nemąsčiau, ar noriu juo būti, t. y. specialiuoju pedagogu. Dar nežinau, ar aš tiksliai pasirinkau sau specialybę...“ Per praktiką studentai nemėgina atsakyti į klausimą, ar mato save šios profesijos atstovu, nors „... noras mokytis ir tapti kažkuo skatina...“ tai daryti, tačiau nesigilinant, kokia tai būtų sritis ir ką konkrečiai norėtų studijuoti. Buvo akimirkų per praktiką, kai studentai norėjo „viską mesti ir pabėgti toli...“, tačiau asmeniniai prieštaravimai, jog „ne dėl to“ daugelį metų buvo stengtasi ir mokytasi, kad dabar, pamačius tikrąją realybę, būtų galima viską mesti. Nenorėjimas nuvilti artimųjų, savęs, ypač tų vaikų, kuriems galbūt ateityje galės padėti, sulaiko studentus ir skatina toliau studijuoti. Kartais vien mintis, jog ateityje gali tapti specialiosios pedagogikos specialistu, sulaiko ir „... suteikia jėgų kovoti ir žengti priekį...“

Topic: low absorption in profession. Less than half of the students who chose to study special education after observational practice doubted if they would like and if they could become specialists of this sphere. One of the reasons – scarce knowledge about the selected profession. Thus during practice there was a possibility to get to know the studied sphere but this does not determine final decision – to study further or not. This was influenced by absence of personal reflection and self-reflection about the profession: "…I have not thought yet if I would like to become a special pedagogue. I do not know if I have really chosen my speciality…". During practice students do not try to answer the question if they see themselves in this profession, although "…wish to study and to become someone motivates…" without going deeper what sphere and what exactly they would like to study. There were moments in practice when students wanted "to give up everything and escape…", but personal contradictions appeared that "not because of this" many years I tried and studied to give up everything after seeing the reality. Wish not to disappoint relatives, oneself and especially those children whom, maybe in future they could help, holds and stimulates students to continue studying. Sometimes even a thought that in future I can become a specialist of special education withholds and "…gives strength to fight and go forward…".

Tema: profesinės veiklos trūkumai. Nors dalis studentų iki praktikos darbą su specialiųjų poreikių vaikais apibūdino kaip įdomų ir naudingą ir buvo apsisprendę, jog pasirinkta profesija būtent ta, apie kurią ir svajojo, tačiau po praktikos jų apsisprendimas pasikeitė. Pasikeitė ir požiūris į pasirinktą specialybę. Per praktiką studentai pastebėjo, jog viena pagrindinių specialiajam pedagogui reikalingų asmeninių savybių dirbti su specialiųjų poreikių vaikais yra kantrumas, tačiau šios savybės studentams ir trūko. Asmeninės savybės nebuvo vienintelė priežastis, kas privertė suabejoti savo pasirinkimu. Darbas su vaikais apibūdinamas kaip sunkus, nuobodus ir varginantis, kas lemia, jog ateityje šio darbo, nors ir baigtų studijas, nedirbtų studentai: „... manau, kad šis darbas mane per daug vargintų. Aš iš viso manau, kad darbas, susijęs su vaikais, yra labai varginantis. Man tiesiog atsibostų kiekvieną dieną bendrauti su vaikais...“

Tema: norų ir asmeninių galių nesuderinamumas. Praktikos metu studentai įžvelgia asmeninių gebėjimų trūkumų. Jiems sunku suprasti neįgalių vaikų individualius poreikius, kas kelia jiems prisiderinimo prie šių vaikų problemų. Nežinant ir negebant pažinti vaiko, sunku atrasti ir numatyti būdus bei priemones, kaip galima būtų prisitaikyti prie jo ar padėti. Nors noras padėti vaikams, stebint jų pasikeitimus ir tobulėjimą, skatina studentus toliau gilintis į pasirinktą studijuoti sritį, tačiau dažnas suabejoja galimybėmis ateityje dirbti pagal savo profesiją. Taip pat abejoja ir savimi, pastebėdami, jog jiems trūksta pasitikėjimo savimi: „... nežinau, ar sugebėsiu dirbti tokį darbą, o ar išvis gausiu tokį darbą...“

Tema: asmeniniai prieštaravimai. Studentai refleksijose mini akimirkas praktikoje, kai norėjo „viską mesti ir pabėgti...“, tačiau asmeniniai prieštaravimai, jog „ne dėl to“ daugelį metų buvo stengtasi ir mokytasi, kad dabar, pamačius tikrąją realybę, būtų galima viską mesti. *Nors ir dvejojama savo pasirinkimu, tačiau tokios priežastys, kaip nenorėjimas nuvilti artimųjų, savęs, ypač tų vaikų, kuriems galbūt ateityje galės padėti, sulaiko studentus ir skatina toliau studijuoti.*

Tema: darbo su vaikais sudėtingumas. Darbą su vaikais studentai įvardija kaip labai varginantį ir nuobodų: „... šis darbas mane per daug vargintų. Aš iš viso manau, kad darbas, susijęs su vaikais, yra labai varginantis. Man tiesiog atsibostų kiekvieną dieną bendrauti su vaikais...“ Studentai viliasi, jog tai gali būti tik pirmasis įspūdis po praktikos ir viliasi, kad ateityje šis požiūris apie darbą gali pasikeisti.

Trečia dimensija: „nebūsiu specialusis pedagogas“. Dimensija atskleidžia studentų

Topic: disadvantages of professional activities. Although a part of students described work with children as interesting and useful until practice, and were sure that the selected profession was exactly they were dreaming about, their self-determination after practical placement changed. Attitude to selected speciality changed. After practice many students doubted about their choice. During practical placement students have noticed that one of the main personal characteristics necessary for a special pedagogue working with children with special needs is patience but they were lacking this feature. Personal characteristics were not the only reason that made students doubt about their choice. Work with children is described as hard, boring and tiring what determines that in future even after finishing studies, students would not work as special pedagogues: “…I think this job would be too tiring for me. On the whole I think that work related with children is very tiring. I would simply get bored to communicate to children every day…”.

Topic: incompatibility of wishes and personal powers. During practice students see disadvantages of personal abilities. It is difficult for them to understand individual needs of the disabled children and this causes problems of adjustment to these children. Not knowing or not being able to know a child is difficult to find and foresee ways and means how to adapt to or help a child. Wish to help children while observing their changes and progress, stimulates students to continue going deeper into the selected sphere of studies, but frequently students doubt their possibilities in the future to work to their profession. Also they doubt themselves noticing that they lack confidence in themselves: “…I do not know if I would be able to do this work or if I would get such work at all…”.

Topic: personal contradictions. In the reflections students mentioned moments when they wanted: “… to give up everything and escape…”, however, personal contradictions, that “not because of this” many years I tried and studied to give up everything after seeing the reality. Despite doubts regarding the choice, such reasons as unwillingness to disappoint relatives and oneself, especially children whom they might help in future withhold students, stimulate further studies.

Topic: complexity of work with children. Students describe work with children as very tiring and boring: “…this job would be too tiring for me. On the whole I think that work related with children is very tiring. I would simply get bored to communicate with children every day…”. Students hope that this might be just the first impression after practice and in future their attitude to work might change.

Third dimension: “I will not be a special

apsisprendimą netapti specialiosios pedagogikos specialistu. Nurodytos dvi pagrindinės temos: pedagogo profesijos ignoravimas ir profesinės baimės (žr. 5 lent.).

pedagogue". Dimension reveals students' self-determination not to become a specialist of special education. Two main topics have been distinguished: ignorance of pedagogue's profession and professional fears (see Table 5).

5 lentelė. **Pedagogo profesijos ignoravimo ir profesinių baimių patirtys**
Table 5. **Experiences of ignorance of pedagogue's profession and professional fears**

TEMA TOPIC	2 SUBTEMA SUBTOPIC 2	1 SUBTEMA SUBTOPIC 1
PEDAGOGO PROFESIJOS IGNORAVIMAS IGNORANCE OF PEDAGOGUE'S PROFESSION	Siekimas keisti profesinę sritį Pursuit to change professional sphere	Noras dirbti reabilitacijoje Wish to work in rehabilitation
		Patinka rūpintis sveikata ir kūnu Enjoyment in caring about health and body
PROFESINĖS BAIMĖS PROFESSIONAL FEARS	Nenoras auklėti Unwillingness to educate	Nepatinka prižiūrėti vaikus Do not like to take care of children
	Varginantis pedagogo darbas Tiring pedagogue's work	Mama pedagogė – motyvaciją mažinantis veiksnys Mother pedagogue – a decreasing motivation factor
	Sunkumų baimė Fear of difficulties	„Dvigubų" pastangų reikalaujantis darbas Work demanding "double" efforts
	Nepasitikėjimas savimi Distrust in oneself	Baimė ugdyti specialiųjų poreikių vaikus Fear to educate children with special needs
	Nemokėjimas elgtis su vaikais Ineptitude to work with children	Negalią turinčių vaikų baimė Fear of disabled children

Tema: pedagogo profesijos ignoravimas. Dalis studentų, nors ir įsivaizduoja save specialiuoju pedagogu, tačiau neketina dirbti šio darbo. Pastarieji save daugiau sieja ne su pedagogo profesija, bet su pasirinkta studijuoti specializacija. Noras būti kineziterapeutu, o ne pedagogu lemia, jog studentai žada tęsti mokslus būtent šioje srityje nesigilindami į pedagoginę specialybės pusę. Pomėgis rūpintis savo sveikata ir kūnu bei savęs matymas kaip klubo trenerį nulemia apmąstymą apie tolesnes ateities perspektyvas keisti specialybės profilį: „...baigusi šias studijas, mokysiuos toliau, kad būčiau panašesnė į kineziterapeutę. Save įsivaizduoju kaip sporto klubo trenerę, nes man patinka rūpintis savo sveikata, kūnu..."

Tema: profesinės baimės. Apsisprendimą nebūti specialiuoju pedagogu po praktikos daugiausia nulėmė tai, jog buvimas su vaikais, jų auklėjimas ir prižiūrėjimas nėra priimtinas. Studentams nepatiktų ir tai, jog dirbant su specialiųjų poreikių vaikais reikia dvigubai daugiau pastangų nei dirbant su vaikais, neturinčiais specialiųjų poreikių. Sunkumų baimė, nepasitikėjimas savimi bei darbo su vaikais įgūdžių

Topic: ignorance of pedagogue's profession. A part of students, even they imagine themselves as special pedagogues, do not intend to do this work. They relate themselves not with pedagogue's profession but with the choice to study specialization. Wish to became a kinesytherapist not pedagogue determines that students are going to continue studies in this sphere without going deeper into pedagogical part of speciality. Pleasure to take care of own health and body and considering oneself as a gym trainer determines consideration about further future perspectives to change the profile of speciality: "…after finishing these studies I am thinking of further studies to be more like kinesytherapist. I imagine myself as a gym trainer since I like taking care of my health and body…".

Topic: professional fears. Decision not to be a special pedagogue after the practice was mainly determined by the fact that being with children, their education, supervision is not acceptable. Students also would not like that work with children with special needs requires twice more the efforts than work with children without special needs. Fear of difficulties, distrust in oneself and lack of skills of working with children that became clear during practice determined

stoka, išryškėjusi praktikoje, lėmė apsisprendimą netapti šios srities specialistu. Bendrauti su specialiųjų poreikių vaikais studentams „... yra pernelyg sunku. Galbūt todėl, kad atgraso agresyvių vaikų elgesys, bijau vaikų, turinčių didelę negalę. Ir yra baimė, kad nemokėsiu ugdyti tokių vaikų...“ Dažnai studentai išgyvena baimę jog nemokės ugdyti tokių vaikų. Nors ir patinka su vaikais žaisti, bendrauti, bet neįgalus vaikas – baimės ir nežinojimo, kaip elgtis ir bendrauti, pasekmė. Studentai neįsivaizduoja savo ir specialiųjų poreikių turinčio vaiko tarpusavio santykio bendraujant ir ugdant šiuos vaikus. Apsisprendimą nebūti specialiuoju pedagogu nulėmė šie pagrindiniai veiksniai: komplikuotas darbo pobūdis, asmeninių įgūdžių stoka bei specialiųjų poreikių vaikų individualūs elgsenos, išvaizdos ir emocijų ypatumai. Specialiojo pedagogo darbą studentai apibūdina kaip varginantį ir sunkų, reikalaujantį daug daugiau pastangų nei dirbant su vaikais, neturinčiais specialiųjų poreikių. Išryškėja poreikis tobulinti studentų socialinius gebėjimus bei asmeninės baimės jausmą mažinti darbe su specialiųjų poreikių vaikais.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog rašytinės refleksijos įgalino studentus apmąstyti savo patirtį, įgytą praktikos metu studijuojant, identifikuoti ir modifikuoti asmenines prielaidas apie būsimą savo kaip būsimojo specialisto vaidmenį, ieškant alternatyvių atsakymų į iškilusius klausimus, stiprinant profesinį supratimą ir asmenines įžvalgas. Stebimoji praktika studijų metu buvo pagrindinis faktorius, leidęs pasitikrinti studentams savo lūkesčius ir išankstinius įsitikinimus bei nuostatas pasirinktos specialybės atžvilgiu.

Išvados

Ženklią įtaką studentų apsisprendimui ir savo kaip konkrečios profesijos atstovo identitetui formuotis turi ankstesnė išgyventa būsimųjų specialiųjų pedagogų patirtis su neįgaliaisiais, galimybė stebėti bei padėti neįgaliems žmonėms iki apsisprendžiant patiems studentams, kuo tapti. Profesijos pažinimas ir perimamumas iš artimųjų, kurie jau dirba šį darbą. Studentai galėjo geriau pažinti savo studijuojamą sritį, stebėti, kokių įgūdžių ir žinių reikia šios profesijos atstovui, kad galėtų sėkmingai atlikti šios profesijos vaidmenį. Studentai patys įžvelgė savo socialinėje aplinkoje, jog yra didelis poreikis pasirinktos profesijos specialistų, nes daugelis jų yra neinovatyvūs, dirbantys pagal senas metodikas ir žemos kvalifikacijos. Pagalba vaikams, sėkminga adaptacija per praktiką, nuoširdūs tarpusavio santykiai ir pastangos – esminiai kriterijai, lemiantys ir patvirtinantys studentų profesinį apsisprendimą.

Stebimosios praktikos metu dalis studentų neturėjo galimybės reflektuoti apie save kaip būsimą specialistą.

self-determination not to become a specialist of this sphere. For the students to communicate with children with special needs “… is too difficult. Possibly the behaviour of aggressive children deter, I am afraid of children with big disability. There is fear that I will not be able to educate such children…”. Often students feel fear that they will not know how to educate such children. Although they like to play with them, communicate but a disabled child – the result of fear and ignorance of how to behave and communicate. Students do not imagine interrelation of them and child with special needs while communicating and educating them. Decision not to become a special pedagogue was determined by these main factors: complicated nature of work, lack of personal skills, individual peculiarities of behaviuor, appearance and emotions of children with special needs. Students describe special pedagogue’s work as tiring, difficult, demanding much more efforts than working with children without special needs. The need for development of students’ social abilities and decrease of personal fear working with children with special needs appear.

Results of performed research state that written reflections enabled students to think over their experience acquired during practice, identify and modify personal presumptions about the role of future specialist searching for alternative answers to the questions, strengthening professional understanding and personal insights. Observational practice during studies was the main factor that allowed checking the students their expectations and anticipatory beliefs and attitudes regarding the selected speciality.

Conclusions

Significant influence on students’ self-determination and formation of identity of a particular profession’s representative is done by previous experienced intended special pedagogues’ experience in relation to the disabled, opportunity to observe and help disabled people till students decide who to become. Knowledge of profession and continuity of relatives who do this job. Students could better know the studied sphere, observe what skills and knowledge are necessary for representative of this profession to perform this role successfully. Students saw that in their social environment there is a big demand for specialists since working persons are not innovative, work according to old methods and have low qualification. Help to children, successful adaptation during practice, sincere interrelations and efforts are the fundamental criteria determining and confirming students’ professional self-determination.

During observational practice a part of students

Nors studijuojamą sritį jie turėjo galimybę pažinti, tačiau apsispręsti, ar tai ta sritis, kur jie mato save kaip būsimą specialistą, nebuvo sąlygų ir galimybių. Asmeniniai prieštaravimai, sunkus, varginantis ir nuobodus darbas, bendravimo bei vaikų pažinimo gebėjimų trūkumas, taip pat kantrumas, kaip viena iš pagrindinių specialiajam pedagogui reikalingų savybių, nepasitikėjimas savimi – pagrindinės priežastys, nulėmusios dvejones ir abejojimą savo pasirinkimu.

Apsisprendimą nebūti specialiuoju pedagogu nulėmė šie pagrindiniai veiksniai: komplikuotas darbo pobūdis, asmeninių įgūdžių stoka bei specialiųjų poreikių vaikų individualūs elgsenos, išvaizdos ir emocijų ypatumai. Specialiojo pedagogo darbą studentai apibūdina kaip varginantį ir sunkų, reikalaujantį daug daugiau pastangų nei dirbant su vaikais, neturinčiais specialiųjų poreikių. Išryškėja poreikis tobulinti studentų socialinius gebėjimus bei mažinti asmeninės baimės jausmą dirbant su specialiųjų poreikių vaikais.

did not have possibility to reflect about themselves as intended specialist. Tough they had an opportunity to know the studied sphere, but there were no conditions and possibilities to decide whether this is the sphere they see themselves as future specialists. Personal contradictions, hard, tiring and boring work, lack of abilities of communication and knowledge about children as well as patience as one of the main features necessary for special pedagogue, lack of self-reliance – the main reasons that determined doubts and indecisions about their choice.

Decision not to become a special pedagogue was determined by these main factors: complicated nature of work, lack of personal skills, individual peculiarities of behaviour, appearance and emotions of children with special needs. Students describe special pedagogue's work as tiring, difficult, demanding much more efforts than working with children without special needs. The need for development of students' social abilities and decrease of personal fear working with children with special needs appear

Literatūra

Bain, J. D., Mills, C., Ballantyne, R., Packer, J. (2002). Developing Reflection on Practice Through Journal Writing: impacts of variations in the focus and level of feedback. *Teachers and Teaching: theory and practice, 8 (2)*, 171–196.

Balčiūnienė, I. (2006) Refleksyvių metodų analizė ir įvertinimas dirbant pagal kooperuotų studijų programą. *Jaunųjų mokslininkų darbai, 4 (11)*, 44–53 .

Baranauskienė, R. (2000). Reflektyvaus studijų modelio ypatumai mokymosi kontekste. *Socialiniai mokslai, 5 (26)*, 60–67.

Baranauskienė, R. (2003). Anglų kalbos mokytojų studijų reflektyvioji praktika-aukštojo mokslo paradigmos virsmo ir jo raiškos įgalinimo veiksnys. *Socialiniai mokslai, 2 (39)*, 61–69.

Boud, D., (2001). Using Journal Writing to Enhance Reflective Practice. *New Directions for Adult and Continuing Education, 90*, 9–17.

Bubnys, R. (2007). Constructing the Professional "I" through Practical Experience and Reflecting on in Higher Education. Education-Line, 1-12 psl. Prieiga per internetą:< http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/167147.htm>

Bubnys, R., Žydžiūnaitė, V. (2007). Būsimųjų specialiųjų pedagogų išgyvenimai ir patirtys praktinėse studijose aukštojoje mokykloje: rašytinių refleksijų analizės rezultatai. *Specialusis ugdymas, 2 (17)*, 40–50.

Hiemstra, R. (2001). Uses and benefits of journal writing. Promoting journal writing in adult education. *New Directions for Adult and Continuing Education, 90*, 19–26.

Hoban, G. (2000). Using a Reflective Framework to Study teaching-learning Relationships. *Reflective practice 1 (2)*, 165–182.

Hubbs, D. L., Brand, Ch.F. (2005). The Paper Mirror: Understanding Reflective Juornaling. *Journal of Experiential Education, 29 (1)*, 60–71.

References

Ivanauskienė, V., Liobikienė, N. (2005). Socialinio darbo studentų savirefleksijos gebėjimų ugdymas teoriniuose kursuose. *Socialinis darbas, 4 (1)*, 118–121.

King, T. (2002). Development of Student Skills in Reflective Writing. http://www.csd.uwa.edu.au/iced2002/publication/Terry_King.pdf

Lindseth, A., Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences, 18*, 145–153.

Loughran, J. (1996). *Developing Reflective Practice: Learning about Teaching and Learning through Modelling*. London: Falmer Press

Moon, J. A. (1999). Learning Journals. A Handbook for Academics, Students and Professional Development. London: Kogan Page.

Moon, J. A. (2004). *A Handbook of Reflective and Experiential Learning. Theory and Practice*. London and New York: Routledge Falmer.

Morrison, K. (1996). Developing Reflective Practice in Higher Degree Students through a Learning Journal. *Studies in Higher Education*, 2 (1), 317–332.

Shepherd, M. (2006). Using a learning journal to improve professional practice: a journey of personal and professional self-discovery. *Reflective Practice, 7 (3)*, 333–348.

Spalding, E., Wilson, A. (2002). Demystifying Reflection: A Study of Pedagogical Strategies That Encourage Reflective Journal Writing. *Teachers College Record, 104 (7)*, 1393–1421.

Thorpe, K. (2004). Reflective learning journals: from concept to practice. *Reflective practice, 5 (3)*, 327–343.

Uline, C., Wilson, J. D., Cordry, S. (2004). Reflective Journals: a Valuable Tool for Teacher Preparation. *Education, 124 (3)*, 456–460.

Underwood, T. (1998). Teaching writing with reflective questions and reflective events. *The Clearing House, 72 (1)*, 18–23.

Žydžiūnaitė, V. (2001). *Farmakotechnikos specialybės studentų įgalinimas motyvuotoms studijoms, remiantis probleminiu mokymu ir refleksijomis*. Studija. Kaunas.

REMIGIJUS BUBNYS

Šiaulių universiteto Socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto edukologijos krypties doktorantas, Socialinės pedagogikos ir psichologijos katedros lektorius. Šiaulių kolegijos Socialinio darbo katedros vedėjas. Mokslinių interesų sritys: reflektyvaus mokymo(-si) modeliavimas aukštajame moksle, studentų prisitaikymo sunkumai ir socialinė kompetencija.

Doctoral student - course of Education, Faculty of Social Welfare and Disability Studies, Šiauliai University; the Lector at the Department of Social Education and Psychology; the Head of the Department of Social Work at Šiauliai College Research interests: modeling of reflective teaching/ learning in higher education, students' social competence and difficulty of adaptation.

Address: P. Višinskio Str. 25, LT-76351 Šiauliai, Lithuania
E-mail: rbubnys@gmail.com

VILMA ŽYDŽIŪNAITĖ

Socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Edukologijos ir Slaugos mokslo magistrė, Mykolo Romerio Universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Edukacines veiklos katedra. Moksliniai interesai: profesinis identitetas; profesinė adaptacija; profesijos filosofija; bendrieji gebėjimai / kompetencijos; kokybiniai socialiniai ir slaugos tyrimai.

Professor, PhD of Social Sciences (Education), Master of education (Management of Vocational Education), Master of Science in Caring Science (Nursing), Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Department of Education Activities. Research interests: professional identity; professional adaptation; philosophy of profession; general skills / competencies; qualitative social and nursing research.

Address: Ateities Str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania
E-mail: vilmzydz@takas.lt